

Justitiedepartementet
Grundlagsenheten

Ju2024/02386

Stockholm 2025-03-10
Dnr 06/2025

Sveriges Utbildningsradio AB:s remissvar över betänkandet "Personuppgifter och mediegrundlagarna" (SOU 2024:75)

Sveriges Utbildningsradio AB (UR) har beretts möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkandet och vill lämna följande synpunkter.

Inledande synpunkter

UR tar i sitt remissvar avstamp i att den grundlagsskyddade informations- och yttrandefriheten är en avgörande demokratisk rättighet. Alla förslag på begränsningar av denna rättighet måste därför noga övervägas mot de nackdelar en inskränkning kan medföra. Varje förslag till en inskränkning måste därför dels föregås av grundliga analyser av behovet av en inskränkning och dess negativa påverkan på yttrandefriheten, dels måste en föreslagen inskränkning utformas och tydlig avgränsas så att den inte riskerar träffa även sådant som förtjänar skydd.

Media och journalister utgör en samhällsviktig funktion och enkel tillgång till information av detta slag är avgörande för att bedriva granskande journalistik. Många av de söktjänster som kan komma att omfattas av grundlagsundantaget är just de verktyg som idag bidrar till mediegrundlagarnas kärnvärden: ett fritt meningsutbyte och en fri och allsidig upplysning. Begränsningar i tillgången till dessa verktyg skulle därmed påverka journalistikens möjligheter att utföra sitt demokratiska uppdrag.

Enligt UR saknar utredningen tillräckliga analyser och den av utredningen föreslagna delegationsbestämmelsen och hur den ska tillämpas framstår som både oproportionerlig och så orätsäker att den kan komma att innebära att en kraftig begränsning i medias möjligheter att uppfylla sin uppgift.

Mot bakgrund såväl av ovan som att rättsläget dessutom förändrats med anledning av Högsta domstolens färskta avgörande i ämnet avstyrker UR utredningens förslag och utgår ifrån att frågan utreds vidare.

Behovet av reglering

Utredningen landar i sin slutsats att söktjänsterna utgör ett sådant stort problem i förhållande till den personliga integriteten att det motiverar en inskränkning i yttrandefriheten utan egentliga bevis på att så är fallet. Till stöd för sin slutsats har utredningen endast påståenden om att söktjänsterna ”tycks” kunna ha använts i vissa syften eller tillgången till personuppgifter ”kan påverka”. Även om UR kan ha förståelse för att vissa av de nu aktuella söktjänsterna kan medföra risk för ingrepp i enskildas personliga integritet, delar inte UR utredningens bedömning av grundlagsskyddet bör begränsas för söktjänster som offentliggör personuppgifter.

Varje förslag till inskränkning i informations- och yttrandefriheten måste föregås av en ingående analys av behovet av en sådan inskränkning och en lika ingående analys och avvägning av potentiella negativa effekter för yttrandefriheten. Enligt UR saknas i utredningen en sådan analys mellan de av utredningen beskrivna problemen och de positiva värdena av söktjänsterna, och den negativa påverkan förslaget skulle innebära för yttrandefriheten och för journalistiken. UR kan inte heller se att utredningen har utrett om det finns mindre ingripande alternativ än inskränkningar i mediegrundlagarna för att komma till rätta med problem som utredningen anser sig att identifierat.

Söktjänsternas betydelse för media

I utredningen beskrivs de negativa följderna den föreslagna delegationsbestämmelsen skulle kunna få för journalistiken tämligen övergripande och UR vill därför komplettera bilden av söktjänsternas betydelse för journalistiken.

Söktjänster används dagligen inom journalistiskt arbete, särskilt i researchprocesser för nyhetsrapportering och granskande journalistik. Genom digitaliseringen har dessa tjänster blivit ett avgörande komplement till offentlighetsprincipen och har skapat nya möjligheter för en fri och allsidig rapportering.

Ett av journalistikens viktigaste uppdrag är att granska makten och synliggöra missförhållanden i samhället. I en tid av desinformation är det viktigare än någonsin att journalister har tillgång till effektiva verktyg för att bedriva sitt arbete. Researchdatabaser och söktjänster spelar en avgörande roll i att systematisera information, identifiera kopplingar mellan enskilda och företag samt avslöja systemfel. De används dagligen av granskande reportrar för att analysera exempelvis ekonomiska oegentligheter, skattefusk, korruption och brister i myndigheters hantering.

Om tillgången till dessa tjänster skulle begränsas, skulle det innebära stora konsekvenser för journalistiken. Antalet granskningar skulle minska och arbetet försvåras och i vissa fall till och med omöjliggöras eller ta så lång tid att granskningarna inte går att genomföra. För stora mediebolag skulle en viss del av det publicistiska arbetet kunna utföras genom att i stället direkt begära ut handlingar från myndigheter. Men i praktiken är detta tidskrävande och skulle kräva större resurser än vid användning av söktjänster. För mindre och lokala medier med begränsade resurser skulle det få ännu större konsekvenser, vilket riskerar att minska möjligheterna för dessa att genomföra granskningar av till exempel lokala makthavare.

Söktjänsternas betydelse för bakgrundskontroller

Eftersom UR har ett beredskapsuppdrag är det viktigt för UR, liksom för många andra aktörer, att kunna använda söktjänster som ett verktyg i arbetet med att säkerställa att olämpliga personer inte anställs eller på annat sätt anlitas inom verksamheten. UR saknar därför i betänkandet förslag eller resonemang om hur dessa aktörers behov ska kunna tillgodoses motsvarande de initiativ som redogörs för beträffande kommuners behov av att kunna genomföra bakgrundskontroller på effektivt sätt.

Grundlagsskyddet och EU-rätten

UR anser att utredningens argument, att den föreslagna delegationsbestämmelsen tydliggör att svensk reglering uppfyller EU:s krav på personuppgiftsområdet, är ett svagt skäl för att inskränka mediegrundlagarnas tillämpningsområde i förhållande till dataskyddsförordningen.

För det första är det inte fastställt att en faktisk konflikt mellan regelverken föreligger. För det andra menar UR att utredningen, i enlighet med EU-rättens proportionalitetsprincip, inte i tillräcklig utsträckning har utrett alternativa lösningar som skulle kunna uppnå samma syfte med mindre inverkan på grundläggande fri- och rättigheter.

Därtill framgår av artikel 85 i dataskyddsförordningen att varje medlemsstat ska finna en balans mellan yttrandefrihet och dataskydd samt säkerställa att journalistisk verksamhet skyddas från oproportionerlig tillsyn. UR anser att betänkandets förslag, som ger Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) befogenhet att avgöra om en publicering har ett journalistiskt syfte och därmed omfattas av mediegrundlagarna, innebär en tydlig risk för intressekonflikter där integritetsskyddet kan komma att ges företräde framför yttrande- och informationsfriheten.

Utformningen av en delegationsbestämmelse

UR avstyrker utredningens förslag om delegationsbestämmelse som ytterligare begränsar grundlagsskyddet i mediegrundlagarna.

Frågan om gränsdragning mellan informations- och yttrandefriheten och den personliga integriteten har tidigare behandlats av i olika utredningar. Det nu aktuella förslaget går dock längre än tidigare förslag. Nu föreslår utredningen delegationsbestämmelser som omfattar alla personuppgifter. Enligt UR är detta oproportionerlig och går, utan en egentlig analys, långt utanför vad som krävs för att skydda känsliga personuppgifter vars spridning skulle kunna innebära en kränkning av den personliga integriteten. Ett undantag från grundlagsskyddet som omfattar alla typer av personuppgifter kommer också innebära att många tjänster som används i människors vardag för att inhämta information och som inte innehåller känslig information inte längre kommer att kunna tillhandahållas.

Närmare om förslagen - alternativ 1 och 2

I båda alternativen (1 och 2) föreslås en utvidgning av befintliga delegationsregler i mediegrundlagarna till att omfatta samtliga personuppgifter i en uppgiftssamling och som har ordnats så att det är möjligt att söka efter eller sammanställa dessa. Eftersom alla uppgifter är sökbara i en digital kontext innebär detta att de föreslagna bestämmelserna helt är i avsaknad av avgränsning och därför riskerar innebära en mycket omfattande inskränkning. Redan en sådan begränsning är enligt UR inte förenlig med en korrekt avvägning mot det allmänna intresset för den grundlagsskyddade informations- och yttrandefriheten.

Effekten av de båda alternativen är marginell och i princip densamma; rättstillämparen ges ett förhållandevis stort bedömningsutrymme att avgöra om en uppgiftssamling omfattas av grundlagarnas tillämpningsområde eller inte som inte är tillräckligt balanserat mellan mediegrundlagarna och den personliga integriteten. Skillnaden mellan alternativen är utformade i det andra stycket och som stipulerar olika bedömningar för hur på undantagets tillämpningsområde ska avgränsas.

I det första alternativet tar prövningen sikte på en riskbedömning för avgränsning till dels ”syftet med verksamheten”, dels om det finns särskilda risker för otillbörliga integritetsintrång i den enskildas personliga integritet. Utredningen framhåller här en bred prövning av omständigheter under vilka tillhandahållandet av uppgifter sker i det enskilda fallet. UR menar att inskränkningen går långt utöver vad som är proportionerligt i en korrekt avvägning mellan de grundlagsskyddade rättsområdena. Att utredningen tagit viss höjd för verksamheter där själva kärnan för mediegrundlagarna kan inte anses vara tillräckligt för en tydlig avgränsning.

I alternativ 2 är riskprövningen i stället kopplat till en otillbörlighetsprövning enligt vissa uppställda kriterier i andra stycket. Prövningen är tänkt att ske i samband med själva offentlighetsgörandet av personuppgifter. Bedömningen punktar omständigheter som ska påverka bedömningen, men kriterierna är inte enligt utredningen uttömmande och det betyder att andra omständigheter således kan räknas in i den samlade riskbedömningen. Det är en omständighet som är ytterst allvarligt: att till rättstillämparen på det här sättet lämna öppet för avgränsning av mediegrundlagarnas tillämpningsområde. Det finns också anledning att om inhämtandet av offentliga handlingar varje gång ska föregås av riskbedömning, av utlämnande myndighet, riskeras dessutom att frågeförbudet äventyras. Avgränsningen är därför alldeles för vagt och osäkert formulerat för att rättssäkert tillvarata det skydd mediegrundlagarna är tänkte att ge.

Alternativ 3

Enligt UR är utredningens alternativ 3 helt uteslutet eftersom det innebär att EU genom lagstiftning direkt kan påverka tillämpningen av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsförordningen.

IMY: roll

Enligt utredningens förslag kommer ansvaret för att avgöra vilka uppgifter och verksamheter som omfattas av grundlagsskydd eller inte ges till IMY. UR ifrågasätter starkt lämpligheten i att detta ansvar ges ensamt till IMY som primärt är en myndighet med uppdrag att värna den personliga integriteten och inte har en

tradition av, eller som sitt huvudsakliga uppdrag, att värna yttrandefriheten. För det fall IMY ändå ges detta ansvar bör det enligt UR vara obligatoriskt för myndigheten att, innan en tillsyn inleds, inhämta ett yttrande från Justitiekanslern rörande mediegrundlagarnas tillämplighet.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis avstyrker UR kommitténs förslag om införande av en delegationsbestämmelse som begränsar grundlagarnas tillämpningsområde för söktjänster. Detta eftersom utredning i vissa delar brister i sin analys och därför inte kommit fram till en reglering som uppfyller de krav på förutsägbarhet som enligt UR måste ställas på en reglering som inskränker informations- och yttrandefriheten.

För Sveriges Utbildningsradio AB

Kalle Sandhammar
Verkställande direktör